

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Orator Christianvs Caroli Regii E Societate Iesv

Reggio, Carlo

Romæ, 1612

Eloquutio ornata, & apta. cap. 12.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-68672](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-68672)

(addit August.) sic detrahit ornatum vt sordes non contrahat.] Miler est, ait Fab. & vt sic dicam, pauper Orator, qui nullum verbum perdere potest.] Proderit item ad diluciditatem, præmeditari quibus verbis, quali modo debeat, quod dicit, explicare. Sententia item debent explicari, per interpretationes ac similitudines, & rationibus quoque corroborari; non enim benè docetur auditor, nisi ratio afferatur idonea, cui innitatur doctrina. Si sententia aut doctrina paulo difficilior tractatur vitium non est idem repetere. Nonnunquam ait Greg. Doctores Sancti crebrò repetunt, si qua obscurius dicunt, vt quæ occulta prædicant auditorum cordibus voce hac iterationis infundant.

26. Mor.
cap. 1.

Eloquentio ornata & apta. Cap. XII.

Lib. 8. c. 2.
Quid ornata
eloquentiæ
reddat.

VT sit ornata eloquentio, non est necesse eam in verbis habere elegantiam exquisitam, vt magis verba, quam res ornata ostendant; est certa eiusdem Fabij sententia; iacere sensus in oratione, vbi verba laudantur. Sed sint propria, & translata verba; Metaphora namque suo loco posita habet multum splendoris, & Scriptura sacra ijs sæpissimè vtitur, sit autè translatio facilis, non longè petita, rei de qua agitur, accomodata, nec tamen frequens, ne abundantia pariat fatietatè, adhibeantur & suo loco epitheta, quæ grauias, & significantias, & propria sint; cauenda tamen & hic nimia frequentia, quæ propria est Poetarum. Porrò passim adijcere superlata, præsertim vbi opus non est, potius orationem abiicit. Nolter B. P. Ignatius in familiaribus colloquijs fugiebat hoc tanquam vitium, quod sapit ostentationem, & leuitatem omnia admirantis, idem putarim in concione fugiendū, nisi rei grauitas aliud poscat. Putant aliqui in his consistere eloquentiam, cum verè nihil longius distet. Ea enim demum eloquentia est, quæ suum cuique rei pondus tribuit, non quæ cuncta hyperbolicè effert, aut minuit.

Aliqui ad ornandam concionem maximè in compositione ac stylo laborant, vt periodos habeant benè rotundas, ornatas, ac numerosas. Ego hoc labore nostrum Ecclesiastem magna ex parte, si non omnino leuauero, velim eum esse contentum.

4. de Doct.
Chr. c. 20.

stylo Ecclesiastico, & grati. August. de numeris loquens compositæ orationis, & numerosis periodis, ait, in nostris authoribus hoc mihi plus placet, quod ibi eos rarissimè inuenio: & idem

idem, Cauendum est, ait, ne diuinis grauibufque sententijs dū additur numerus, pondus detrahatur.] Multa diximus initio huius secundæ partis hac de re, sed detur quæſo etiam nunc facultas pauca quædam addendi, vt res omnium animis melius imprimatur. Audiamus quid magnus ille Rhetor Quintilianus ab Oratore suo requirat. Ornatus viri fit fortis, & sanctus, nec effeminatam leuitatem, nec fūco eminentem amet colorem, sanguine & viribus niteat, An ego fundum cultiorē patem, in quo mihi quis ostenderit lilia, & violas, & amenos fontes surgentes, quā vbi plena messis, aut graues fructu vitæ erunt? steriles platanos, tonsaq; myrtos, quā maritatos vltimos, & vberes oleas præoptarim?] Clemens Alex. affirmat orationē valde ornatā verborū floribus, esse conuiuū nullis ornatū epulis, bellarijs tantum & secundis mensis & condimentis quasi quibusdam adulterijs epularum instructum. Bas. vocum elaboratam posituram, numerorum conuenientiam, ad vnguē exploratam collocationem irridet; negatque christianis licere periodorum quasi fabros esse ac tornatores. Theodoretus, Laudat Pythagoræ dictum, qui oratores fūcato eruditos artificio Syrenas nominabat, quæ dulci quidem sed pestifero cantu transentibus insidiantur. Nolim ergo Concionatorem laborare in compositione periodorum, quas artificiosa semper structura, circumacta, & inter se compræhensa, operoso fine connectat, quas quidem sicut scribunt, ita pronunciant ad verbum. Sed nihil magis affectum siue dicentis, siue audientis enervat: nam is qui dicit quia occupatur in periodis rotundandis, vel memoria repetendis, vt certis alligatus verbis quasi compedibus, mentem in affectum, quem vult excitare, incalescereque ipse, & libere ferri, minimè potest. Is verò qui audit & artificio abstrahitur à rei cogitatione, & opinionem apud se Concionatoris eleuat, ac denique moueri non potest, quia aptè ad motum Concionator non dicit. Quæ cum sæpius non uerim, nolo quispiam suspicetur me negligentiam suadere, & periodos omnino damnare. Nam nihil insultius est, nihil claritatis, & incunditati magis aduersum, quā oratio quæ dissoluta feratur sine vilo fine, nusquam insistens, nusquam sententiā absolvens, sed alia atque alia annectens puerorum more, qui non nisi per coniunctionem (&) sermonem norunt producere. scio conclusus aptè verbis sententias tanquam, amento, hastas fortius intorqueri. Video quid habeat grauitatis S. Leonis roanditas: quam etiā Ecclēſia preces fere, numerosè elau-

Lib. 3. c. 3.

Lib. 1. Str.

Li. 2. Exā.

Lib. de Grec. Afsect.

Numerus nō sit affectatus.

dantur. Non igitur numerum damno nisi, ut initio de eloquentia dixi, immodicum, corruptum, eneruem. Is autem est, in quo faciendo cura & labor apparet: qui non validius vibrat sensus, sed hebetat: qui auribus solum inani sono blanditur. Hic igitur planè repudietur. Adsit autem sua sententijs circumscriptio, verba non temerè fundantur, sed ita disposita ut clarius explicandæ rei, vel motui ciendo conueniant: vbiq; pietas, affectus, naturalis vis, & quoddam virile robur eluceat. Neque debet concio, imitari stylum, & modos loquendi Poetarum. Negat id Arist. Oratori suo, alijque omnes antiqui scriptores artis: tanto igitur magis interdictum est nobis. quanto disciplinæ christianæ sanctimonia, ethnicam superat gravitatem. Sit autem compositio & stylus æqualis & vniformis, seruata interim in varijs dicendi generibus sua eloquentione. Nam quod de exordijs supra dicebamus, hoc in alijs quoque orationis partibus quidam committunt, qui cum aliquantum selectis verbis, & aptis numeris dixerint, inde paulatim labuntur, ac tandem in abiectam compositionem desinunt. Denique quoniam Rhetores de numerosa oratione multa scribunt, ego his paucis contextus ero, curandum quidem esse, ut oratio habeat sua interualla, & respiraciones, cauendum tamen, primum à versu, Deinde ab affectato numero, illum solum dico esse laudabilem, qui sententiæ seruiat, & validius feriat, & altius infigatur. Ut semel de tota eloquentione dicam: habeat aliquam elegantiam sine affectatione, candorem sine fuce, grauitatem sine tumore. Splendeat aliquibus figuris tanquam coloribus, sit mediocriter acuta non hebes, non redundet luxuria verborum, sed neque sit sterilis, sit suavis, non ingrata, sit modicè accurata, non vilis nec abiecta, & humi repens. Ante omnia sit viuida, spirans, succi plena, & roboris: modo vbiq; sit etiam apta. Tum verò eloquentio apta est cum verba rebus, & res personis, loco, temporique respondent; & ut vno verbo explicem, cum decorum seruetur. Quæres, Decorum quid sit? Id nimirum quod decet. namque ut in vita decorum consistit in quadam æquabilitate omnium actionum prout personis, loco temporis, ac statui cuiusque conuenit, ita in concionando decorum est quadam æqualitas, seu proportio, & congruentia orationis, ut conuenit rebus, personis dicentis, & audientis, locis ac temporibus, cum grandia stylo sublimi, moderato mediocria; tenuia infimo, seu acuto exponuntur. Quo loco vera est Ciceronis sententia. In omni re posse quid deceat face-

Ornatus qualis esse debeat.

Apta eloquentio.

Decorum tenendum.

re, artis & naturæ esse, scire quid quemque deceat, prudentiæ, idque vt in vita, sic in oratione difficillimum esse. Igitur vt decorum seruetur spectanda est persona dicentis, sit ne iuuenis, an senex. Paulus Timotheum docens: senes, ait, ne increpaueris, sed obsecra vt patres. erat enim ille iuuenis: sitne persona primata, an publica. Episcopus & vir magnæ authoritatis, aliqua cum decore dicet, quæ non deceant alium: nouus concionator, an vetus sit; cuius etiã existimationis ac famæ. Deinde consideranda auditorum conditio. Aliter enim ad subditos, aliter ad Religiosos dicendũ est, aliter ad sæculares, ad pueros, ad senes, ad mulieres, ad doctos. Huc spectat illud Eccl. Cum viro irreligioso tracta de sanctitate, cum iniusto de iustitia, cum timido de bello; Habenda est ratio temporis, nam tempore tristi læta proponere esset contra illud: Musica in luctu importuna narratio. Si quis in sancta hebdomada vellet in concione de Christi Domini passione ostendere omnibus latandum esse: quamuis pius etiam lætitiæ affectus elici ex ea possit, tamen tunc tempus non est, cum Ecclesia habeat omnia ad luctum, ad commiserationem, ad dolorem composita. Sed dicamus etiã qui sint in dicendo inepti, vt opposita iuxta se posita magis elucescant, & proximum virtuti vitium eã magis eminere faciat. Eplanæ sunt qui difficiles, & obscuras quæstiones tractant, qui effutunt inconsideratè, quæ non debent, qui longas digressiones assuunt, qui subtilia prædicant ad sese ostentandos, qui in rebus leuibus, & facilibus tempus terunt, qui res parum vtilis ac fuitiles congerunt, qui fabellas, & ridicula facile intermiscunt, qui varietatem in oratione non habent, qui genera dicendi non intermiscunt pro rerum quas tractant dignitate, & qui linguam Hebræam, vel Græcam nimis affectant, qui coaceruant epitheta, vel synonyma, qui nimium verbis ac syllabis inharrent, qui denique eandem rem satis intellectam crebrius inculcant. Præterea est inepta oratio quando genus dicendi non est qualitati rei, ac naturæ accommodatum, vt si genus orationis sublimè paruis rebus adhibeatur, lætum tristibus, asperum lenibus, modicum grandibus, submissum concitatis, supplicibus mordax, violentum iucundis; Hæc namque decorum non habent, sicut nec habitus triumphalis fœminas decet, & monilibus, quæ sunt fœminarum ornamenta, viri deformantur. Est enim similis vesti oratio, & alia pueros, alia senes; alia viros, alia fœminas, alia magistratus, alia milites; vestium forma decet: Sique hæc permutes, vt senilibus pueros, muliebribus vi-

M m 4 ros,

Decorum
personarum.
1. Tim. 5.

Eccl. 37.
Decorum tẽ
poris.
Eccl. 22.

Inepti quia
sint.

ros, militaribus magistratus induas, non solum decorum sed etiam usus perit: Ita cum eloquendi genus pro multiplici rerum varietate varium ac multiplex sit, nisi fuerit accommodatum, & aptum, non modo res non illustrabit, sed potius obscurabit, ac destruet.

Figurarum usus, & exempla sacra Troporum.
Cap. XIII.

Figura multum valent.

Lib. 9. c. 3. in initio.

Tria circa usum figurarum.

Lib. 9. c. 3. in fine.

Figura in oratione, si loco apponuntur, sunt instar colorum in pictura. Nam quemadmodum hæc ubi delineata est, & solum adumbrata, longè abest à perfectione, tum autem perficitur, ubi singulæ partes excitantur, & distinguuntur coloribus suis. Ita iacet oratio simplex, ac plana, quam non conformant, illuminant, excitant figuræ. Eam ob rem, eas dicendi magistris, colores, lumina, flores, insignia orationis appellant. Et Fab. docet nò esse inter minima Oratoris vitia, si figuris careat, perinde ac si humanum corpus, honesta forma, & habitudine, seu proportionem destitueretur. Valent autem non solum ad delectationem, & attentionem, ac doctrinam, sed etiam vehementer ad motum. Nam rectus quidam dicendi modus, & valde vsitatus, sæpè non excitat attentionem, non afficit animum: at oratio quæ per tropos à propria significatione ad aliam cum virtute ac splendore sermonem commutat, & à communi, ac primum se offerente dicendi ratione remota, in aliam nouam atque artificiosam dictionis formam sese conformat, erigit aures commouet mentes; Prudenter circa figurarum usum tria docet Quintilianus. Primum est, vt figuræ subsit digna res, ac Sententia. Sunt, inquit, qui neglecto rerum pondere, & viribus sententiarum, si vel inania verba in hos modos deprauarint, summos se iudicent artifices, ideoque non desinunt eas necere, quas sine sententia sectari tam est ridiculum, quam quarere habitum gestumque sine corpore. Secundum, vt figuræ non solum opportunè, sed etiam moderatè adhibeantur, alioqui non modo non ornant, sed ineptias Oratoris indicant; nam & vultus mutatio, inquit, oculorumque coniectus multum in oratione valent, sed si quis ducere os exquisitis modis, ac frontis, ac luminum inconstantia trepidare non desinat, rideatur, sic ait si crebrò his generibus utemur, puerili videbimur eloquutione delectari: quod verè dictum non rara ostendunt exempla eorum, qui totam benè dicendi rationem, & artem in cuiusdam verbi cre-